

Микола Шульськийд.е.н., професор,
Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького,**ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ЙОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ**

Формування основ ринкової економіки супроводжувалося шляхом використання різних складових ведення різних сфер виробництва, важливим серед яких є підприємництво. Про цю форму господарювання майже не згадувалося в умовах функціонування адміністративної-командної системи в колишньому Радянському Союзі, яка представляла собою, як «система управління економікою країни, в якій вирішальна роль належить адміністративно-командним методам і влада зосереджується в руках вищого бюрократичного апарату (партійного, радянського і господарського)» [4, с. 25]. У таких жорстких лещатах управлінського впливу на ведення господарської діяльності не могли розвиватися прогресивні форми ведення різних форм виробництва. В першу чергу це відносилось до підприємництва, деякі складові якого по-різному трактуються як у чинному законодавстві, так і в наукових та навчальних джерелах. Так, зокрема, в Законі України «Про підприємництво», що був прийнятий у 1991 р., дано таке визначення: «Підприємництво – це самостійна ініціатива, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, надання послуг та заняття торгівлею з метою одержання прибутку» [1, с. 102]. В Господарському кодексі, що випущений у 2014 р., вказано, що: «Підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутків» [3, с. 21]. Більш концентровано і деталізовано про підприємництво висловився П.М. Макаренко, підкреслюючи, що: «Підприємництво – соціально-економічна основа ринкової економіки» [7, с. 146] і далі «Підприємництво – це ініціативна, самостійна діяльність фізичних і юридичних осіб, спрямована на одержання прибутку чи доходу» [17, с. 160]. Дещо більш глибоко і всебічніше визначення цьому економічному явищу дав С.В. Мочерний, зокрема він акцентував увагу на тому, що: «Підприємництво – самостійне організаційно-господарське новаторство на основі використання різних можливостей для випуску нових або старих товарів новими методами, відкриття нових джерел сировини, ринків збуту тощо з метою отримання прибутків і самореалізації власної мети» [5, с. 723].

Отже, хоча визначення сутності підприємництва є різні, однак їх об'єднують багато спільних факторів і чинників: самостійна ініціатива, діяльність фізичних і юридичних осіб, одержання прибутку тощо. Це підкреслює про багатовекторність розвитку підприємництва, що направлена на розв'язання соціально-економічних проблем у суспільстві.

Все це в комплексі привертає увагу науковців і практиків до дослідження особливостей розвитку підприємницької діяльності взагалі і його соціально-економічної сутності, зокрема. Для викладу матеріалу за обраною темою нами використано діалоговий метод дослідження, суть якого полягає в тому, що нами сформувані питання щодо конкретизованого напрямку розвитку підприємництва і його суті, а відповіді на них віднаходимо в обраних джерелах [6]. Зібраний і оброблений певним чином матеріал представлений в таблиці 1. Отже, сутність підприємництва полягає у двох важливих його складових, а саме: у його ролі і виконуваних ним функцій в соціально-економічному розвитку держави (відповідь на перше питання таблиці 1). Не менш важливу роль відіграє питання проте, хто є підприємець: власником підприємства, чи найманим працівником, а також, яке є підприємство: мале, середнє чи велике (відповідь на 2-ге питання).

Одночасно слід врахувати те, що функціонування підприємництва підпорядковане діями основного економічного закону і тому необхідно дотриматися його вимогам (відповідь на 3-тє питання). Поряд з цим слід звернути увагу на ті складові підприємництва, які спричиняють деструктивну дію у його розвитку. Це, насамперед, проявляється в діяльності менеджерів вищої ланки (відповідь на 4-тє питання), які, маючи широкі владні повноваження, перетворюють свою владу на власність. Так хто ж все-таки у розвитку соціально-економічної системи забезпечує ефективне функціонування підприємництва?

Підприємництво та його соціально-економічна сутність [6, с. 434]

№ п/п	Питання, сформувані нами	Відповіді на питання із вищевказаного джерела
1	В чому полягає соціально-економічна сутність підприємництва?	Соціально-економічна сутність підприємництва полягає у його ролі і виконуваних ним функцій у соціально-економічному розвитку країни
2	Від чого залежить соціально-економічна сутність підприємництва?	Значною мірою залежить від того, є підприємець власником підприємства чи найманим працівником з різними владними повноваженнями, а також від того, на яких за розміром малих, середніх, великих він виконує свої функції
3	Дії якого закону підпорядкована діяльність підприємців?	Діяльність переважної більшої підприємців у розвинутих країнах підпорядкована дії основного економічного закону (виробництву і привласненню максимальної додаткової вартості у формі прибутку)
4	Що спричиняє найбільшу деструктивну роль розвитку підприємництва?	Найбільшою мірою деструктивна роль підприємництва виявляється в діяльності менеджерів вищої ланки, які, маючи широкі владні повноваження, перетворюють свою владу на власність (акції, висока платня, премії та ін.)
5	Хто переважно забезпечує конструктивну роль у розвитку соціально-економічної системи?	Переважно конструктивну роль у розвитку соціально-економічної системи відіграють менеджери нижчої ланки – бригадири, магістри, а здебільшого негативну – менеджери вищої ланки у гігантських корпораціях

Відповідь на поставлене питання дано в інформації, що міститься у відповіді на 5-те питання – «це менеджери нижчої ланки-бригадири, магістри», однак, з іншого боку, у підтвердженні вище сказаного, що «здебільшого негативну – менеджери вищої ланки у гігантських корпораціях». Звідси цілком логічно постає констатація, що у малих і середніх підприємствах слід підтримувати менеджерську діяльність на існуючому рівні та розробляти конкретні заходи щодо її поліпшення, а на рівні крупних корпорацій необхідно кардинально перебудувати діяльність менеджерів.

Як зазначалося вище, соціально-економічна сутність підприємництва проявляється у виконуваних ним функціях у соціально-економічному розвитку країни. На рис. 1 представлено ці функції у такій послідовності, в якій вони наведені у досліджуваному джерелі [5, с. 723].

Рис. 1. Основні функції підприємства та їх сутність (розроблено на основі джерела [5, с. 723])

При цьому важливо відзначити, що в кожній функції у деталізованих формах наведена кожна її складова, яка дозволяє уявити її сутність, роль і призначення. Саме із-за тих обставин немає потреби конкретизовано досліджувати кожен із наведених функцій. Однак, про децю головне відзначимо. Це, перш за все, те, що кожна функція підприємництва покликана забезпечити виконання певних, чітко конкретизованих завдань, що в кінцевому підсумку дозволяє досягти мети підприємця, а це є важливою складовою його діяльності.

На основі проведеного дослідження можна констатувати проте, що соціально-економічна сутність підприємництва є важливою складовою функціонування різних сфер суспільних відносин. При цього ефективний його розвиток залежить від тієї ролі, яке воно відіграє у різних складових виробництва, з одного боку, та забезпечення якісного виконання конкретизованих функцій підприємництва, з іншого. При цьому слід враховувати, що кожна функція проявляється у сферах підприємницької діяльності не ізольовано одна від одної, а в тісному взаємозв'язку і взаємодоповненні між собою.

Для підвищення ефективності функціонування підприємництва слід також підвищити дієвість менеджерів всіх рівнів керівництва, особливу увагу при цьому звернути на діяльності менеджерів вищої ланки управління, особливо у крупних господарських формуваннях.

Список використаних джерел

1. Аграрна реформа в Україні; 1990-1996: Законодавчі і нормативно-методичні документи / За ред. С.В. Зубця. К.: 1995. 333 с.
2. Варналій З.С. Основи підприємництва: Навч. посіб. 3-тє вид., випр. і доп. К.: Знання – Прес, 2006. 350 с.
3. Господарський кодекс України [текст] чинне законодавство України зі змінами і доповненнями станом на 3 вересня 2014 р. (відповідає офіційному текстові). К.: «Центр учбової літератури», 2014. 141 с.
4. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1 / Редкол.:... С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К.: Видавничий центр «Академія», 2000. 684 с.
5. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 2 / Редкол.:... С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К.: Видавничий центр «Академія», 2001. 848 с.
6. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3 / Редкол.:... С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К.: Видавничий центр «Академія», 2002. 952 с.
7. Макаренко П.М. Моделі аграрної економіки. К.: ННЦ, 2005. 682 с.